

Op Geest en grond, 2001

De Duin- en Bollenstreek is een interessant gebied gezien de afwisseling van natuur en cultuur, de bollen, de duinen, de kleinschaligheid. Om het kenmerkende landschap te behouden en te verbeteren sloten de Provincie Zuid-Holland en samenwerkende gemeenten in 1996 het 'Pact van Teylingen'. Het programma Op geest en grond: culturele planologie in de Duin- en Bollenstreek sluit hier direct op aan. Na vijf jaar, waarin er al veel is gebeurd op het raakvlak van ruimtelijk beleid en cultuur, vond de Provincie het tijd voor een nieuwe impuls. Niet om krampachtig vast te houden aan het bestaande, maar om vanuit de cultuursector bij te dragen aan de ruimtelijke dynamiek. De ruimtelijke ontwikkelingen in de Duin- en Bollenstreek zijn uiteenlopend van karakter en schaal. Zo moeten bollenschuren een nieuwe bestemming krijgen, zitten molens en hun biotoop in de knel, worden oude dorpskernen omgebouwd tot winkelcentra en is de toekomst van het vliegveld Valkenburg onzeker. Daarnaast zijn er nog de grote infrastructurele ingrepen voor het trein- en autoverkeer zoals de aanleg van de Hoge Snelheidslijn HSL en de verbreding van de A4. De partijen die hierbij betrokken zijn hebben echter weinig tot geen ervaring met het verschijnsel culturele planologie. Die betrokkenen zijn zowel burgers als bestuurders, zowel leken als professioneel betrokkenen. Tot die laatste categorie behoren niet alleen de opdrachtgevers voor ruimtelijke ingrepen maar ook de betrokken (landschaps)architecten en stedenbouwkundigen. Zij moeten kennis kunnen nemen van de ruimtelijke geschiedenis van de streek en van het potentieel voor vernieuwing.

Het programma Op geest en grond is opgesteld om te laten zien hoe een culturele inbreng in de ruimtelijke ontwikkelingen kan leiden tot extra kwaliteit. Om culturele waarden serieus te laten meetellen bij besluitvorming over ruimtelijke ontwikkelingen is het nodig om een breed publiek en ook anderen te informeren en te interesseren. Bij de opzet van het programma heeft de Provincie dan ook direct de lokale overheden en culturele instellingen betrokken: zo werd al in de voorbereiding de basis gelegd voor de samenwerking in de uitvoeringsfase. Het zou mooi zijn, wanneer zowel bewoners als beslissers in de Duin- en Bollenstreek door dit programma de ruimtelijke ontwikkelingen in hun leefomgeving ook vanuit de culturele invalshoek gaan bekijken - en het normaal wordt om culturele overwegingen een plaats te geven bij het nemen van beslissingen over de inrichting van het gebied. Het programma loopt tot 2005.

In de opzet is gekozen voor drie thema's in de komende drie projectjaren: binnenstedelijke ontwikkelingen, schaalvergroting van agrarische bedrijvigheid en archeologie in relatie tot de nieuwe infrastructuur. Elk jaar komt er een openbare manifestatie, er worden openbare debatten, excursies en prijsvragen georganiseerd en er komt een website. Speciale aandacht wordt besteed aan omgevingseducatie voor jongeren met behulp van scholierenprojecten. Voor de professionals zijn er workshops over welstand en landschapsontwikkeling die aansluiten op de actualiteit.

Het eerste projectjaar, 2002, stond in het teken van de centrumplannen. Die zijn in ontwikkeling in diverse gemeenten in de Duin- en Bollenstreek. In de ene gemeente wordt gewerkt aan grootschalige reconstructie, in de andere gaat het om kleinere ingrepen. Bijna alle gemeenten hebben kernen met bestaande onbekende kwaliteiten. Achter alle reclame-uitingen en achter allerlei luifelconstructies

ARCHITECTUUR

LOKAAL

gaan vaak nog gewaardeerde oude dorpsgezichten schuil. De naoorlogse commerciële ontwikkelingen zijn niet gericht geweest op het behouden en versterken van deze gezichten. In de

Duin- en Bollenstreek (en ook daarbuiten) zijn op dit terrein grote kwaliteitsverbeteringen mogelijk. Dit betekent niet dat elk centrum een openluchtmuseum moet worden, maar bestaande kwaliteiten kunnen beter benut worden en passende nieuwbouw kan deze kwaliteiten versterken.

Voor een gekozen kern kan een visie ontwikkeld worden met voorstellen tot verbetering. De resultaten van de visies en de discussie daarover kunnen hun weerslag krijgen in het beeldkwaliteitplan van de betrokken gemeente. Voor de uitvoering van de plannen is het beeldkwaliteitplan een belangrijk gemeentelijk sturingsmiddel. Het spanningsveld tussen enerzijds bestaande, verborgen kwaliteiten/aantrekkingskracht en anderzijds de commerciële ontwikkeling doet zich ook buiten de Duin- en Bollenstreek voor.

In 2003, het jaar van de boerderij, stond de schaalvergroting van het agrarisch bedrijf centraal. In deze streek geldt dit met name voor de bollenteelt, maar ook in andere sectoren doet deze schaalvergroting zich voor. Dit betekent bijvoorbeeld grotere bedrijfsgebouwen. Hoe kunnen deze worden ingepast in het landschap? Door ruilverkaveling en slootdemping zullen bijzondere verkavelpatronen verdwijnen. In hoeverre wil men vasthouden aan de kleinschaligheid, waarover in het Pact van Teylingen nog jubelend werd geschreven?

In het laatste projectjaar, 2004, wordt archeologie onder de aandacht gebracht in verband met de aanleg van grootschalige infrastructuur. Grootschalige ontwikkelingen in de infrastructuur van de Duin- en Bollenstreek laten zich onder meer voelen langs de randen van het gebied. De aanleg van de Hoge Snelheids Lijn (HSL), de verbreding van de A4 en de daarmee gepaard gaande herverdeling van ruimtelijke bestemmingen (A4/W4-project) en de herinrichting van grote delen van het duingebied vormen potentieel een massale aanslag op de archeologische waarden in het bodemarchief. Hetzelfde geldt voor de intensivering van woningbouwplannen langs de oevers van de Oude Rijn en op de locatie van het voormalige vliegveld Valkenburg. De belangrijkste vraagstukken zijn op welke wijze moet worden omgegaan met archeologisch erfgoed in een gebied waar grootschalige infrastructuur wordt aangelegd en hoe er moet worden omgegaan met gegevens over het archeologisch erfgoed in de Duin- en Bollenstreek. Die gegevens zijn tot op heden verspreid over een groot aantal verschillende bronnen en bestanden.